

Kafka'nın Hukuk Anlayışını Dava Kitabı Üzerinden Yeniden Okumak

Re-reading Kafka's Concept of Law Through The Trial

İsmet Recep PEKER*

Öz

Franz Kafka her ne kadar hukuk eğitimi almış olmasını edebiyatçı kimliği açısından olumlu değerlendirmese de perdenin arkasındaki haliyle modern devletlerin birey üzerindeki yansımaları görebilmesinde hukuk eğitiminin etkisi açıktır. Kafka, kaynağını burjuva devrimlerine borçlu olan bürokratik devletin, bireyi olağan yaşamı içerisinde hapsettiği sınırları ideal olmayan düzen kapsamında incelemenin mümkün olduğunu göstermiştir. Kült eseri olan Dava da tam olarak bu bakış açısı ile hukukun varlığını sorguladığı distopik bir evren sunmaktadır. Yarattığı bu evrende göstermek istediği günümüzdür; aradığı ise geleceğin eşit ve adil sistemidir. Mücadele ettiği düzene karşı sessiz kaldığına inandığı kalemiyle başkaldırmış, buna rağmen modern edebiyat yorumcuları tarafından bir ütopya yazarı olarak anılmaktan kendini kurtaramamıştır. Bürokratik devletin yarattığı hukuk sistemini dahi manipüle edebileceği deneyimlendiği anda, Kafka'nın evrenlerinin ne kadar da gerçek olduğu anlaşılmıştır. Kafka edebiyatçı kimliği ile birçok hukuk düşünüründen önce düzenin aksaklıklarını görmüş ve bu durumu "umutsuzluk" olarak ifade etmiştir. Kafka'nın umutsuzluğun dilinde bulduğu umut ise eşit ve adil sistemin kendisidir.

Anahtar Kelimeler

F. Kafka, Dava, Hukuk, Adalet, Yasa

Abstract

Although Franz Kafka did not view his legal education positively in terms of his identity as a writer, the influence of his legal education is clear in his ability to see the reflection of modern states on the individual behind the curtain. Kafka showed that it is possible to examine the limits within which the bureaucratic state, which owes its origins to the bourgeois revolutions, imprisons the individual in their ordinary life, within the framework of an imperfect order. His cult classic *The Trial* presents a dystopian universe that interrogates the existence of law from completely this perspective. What he shows in this universe he created is the present day, and what he seeks is a future system of equality and justice. He revolted with his pen, which he believed remained silent against the order he struggle against, yet he could not get rid of being mentioned a utopian writer by modern literary critics. Only when the experience of manipulating the legal systems created by the modern state was realized did the reality of

Hakemli Kitap İncelemesi / Makale Geliş Tarihi: 27.11.2025 – Makale Kabul Tarihi: 27.01.2026.

Atıf: İsmet Recep Peker 'Kafka'nın Hukuk Anlayışını Dava Kitabı Üzerinden Yeniden Okumak' (2026) 4(1) TRÜHFD 89-103.

* Avukat, Ankara Barosu; Yüksek Lisans Öğrencisi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, ismetrpeker@gmail.com, ORCID: 0009-0006-8668-2541.

Kafka's worlds become understood. With his literary identity, Kafka saw the flaws in the system before many legal thinkers and expressed this situation as “despair.” The hope Kafka found in the language of despair is the equal and just system itself.

Keywords

F. Kafka, The Trial, Law, Fairness, Act

GİRİŞ

Edebi eserler hakkında yapılan her inceleme yazısında, kaleme alındıkları dönemin toplumsal konjonktürü ve yazarın kişiliğinin dikkate alınmasına özen gösterilir. Peki bir ütopya yazarının yazısı nasıl incelenmelidir? Toplum tasviri içerisinde bir distopya mümkün müdür? Yıkıcı gerçekliğin karşısında tavır sergilemeden duran modern bir yazarın toplumdan etkilenmesi mümkün müdür?

Franz Kafka ile tanışmayan bir okur için cevapları olmayan soruları soruyoruz. Günümüzde “Kafkaesk” olarak ifade edilen umutsuz dünya yaratıcılığının hem isim hem de kurucu babası sıfatına sahip olan yazar için bu soruların cevabı incelenmelidir. Çünkü yarattığı umutsuz evrende kaybolmamamızı sağlayacak tek şey yazarın kendisinden geçmektedir. Distopya yazarı olarak yaftalanmayı kabul edeceğine inanmadığım için farklı bir pencereden onu göstermeye çalıştım. Bu kapsamda incelememiz, Kafka'nın ve Dava adlı kült eserinin adalet kavramı çerçevesinde bir değerlendirmesini sunmaktadır.

I. KAFKA'NIN YAŞAMI

Bir yazarın iç dünyasını kavramak güçtür çünkü zihninde kurulan evren, yaşamı boyunca edindiği deneyim ve birikimlerin tamamından oluşur. O nedenle Kafka'nın dünyasını anlamak yakın arkadaşı Max Brod açısından bile zor olmuştur. Annesi Yahudi kökenli burjuva bir aileden babası ise proleter bir çevreden gelen Kafka, sınıf çatışmasını toplumun en küçük yapısı içinde deneyimleyerek yaşamına başlamıştır. Almanya'nın kontrolünde olan Prag'da yaşayan Çek kökenli bir aileden olması Kafka'nın kimliğini daha da belirginleştirmektedir.

Kafka'nın yaşadığı dönem Avrupa'sı, Fransız devrimi ve Alman devriminin ayak izlerinde, burjuvazinin kendini aktör ilan etme çabasının sancılarının sürdüğü bir dönemdir.¹ Bu periyotta burjuvazi kendi çıkarları uğruna dünyanın daha önce deneyimlemediği bir savaşa hazırlanmaktadır. Savaşın temel gücü ise devrimlerin güdüleyicisi ve eseri kabul edilen milliyetçilik akımıdır. Kafka güç mücadelesinden ibaret gördüğü savaşa tamamen karşı

¹ Taner Timur, *Mutlak Monarşi ve Fransız Devrimi* (3. Baskı, Yordam Kitap 2016) 52.

olmasına rağmen tıpkı yazılarında tasvir ettiği karakterler gibi kendisini düzene uymak zorunda hissetmiş ve savaşa asker olarak katılmaya çalışmıştır². Alman yönetimi altında yaşayan bir Çek ve Yahudi olmak onu ötekinin de ötekisi hissettirmiştir. Bu katmanlı dışlanmışlık hali Kafka'nın savaş motivasyonunu, bir var olma mücadelesi olarak şekillendirmiştir. Kafka mevcut olaylara yaklaşımını her zaman toplumsal düzlemde kurmuş; bireysel kaygılarından önce toplumsal değerlendirmeleri gözetmiştir. Birinci dünya savaşına karşı olmasına rağmen toplumun onurlu bir ferdi olarak savaşta yer almak istemesinin nedeni de bu yaklaşımı üzerinden anlaşılabilir.

Gerçekleri imgeleyerek anlatan Kafka hakkında her zaman bir ideolojiden yoksun umutsuzluk aşıl原因 “Kafkaesk” yazar tanımlaması yapılmaya çalışılmıştır. Kafka'nın anlaşılabilirliğe böylesine sürüklenmesinde hiç şüphesiz en etkili kişi Max Brod olmuştur. Kafka'nın iç dünyasını açtığı (karmaşık düzende yazılan) günlükleri okurlarına yol göstermesi ve Kafka'nın hayattayken seslendiremediklerini söyleme fırsatı vermek isteyen Brod tarafından derlenmiştir. Ancak Brod derlemeler sırasında günlüklere homoerotik, çıplaklık, antisemitizm, edebi süreç gibi başlıklarda çeşitli sansürler uygulama gereği duymuştur. Günümüzde bu durum Brod'un kibri olarak kabul görmektedir. Zira Brod'un kendi hakkında yazılan başlıkları bile değiştirerek ya da görmezden gelerek günlükleri yayınladığı, Ros Benjamin'in günlüklerin Çekçe aslından yaptığı son çevirisi sayesinde görülebilmektedir³. Benjamin bir röportajında “*Kafka'nın dünya çapında aldığı tepki, onun gerçekte yazdıklarının yanlış yorumlanmasından kaynaklanıyordu.*”⁴ ifadelerini kullanmıştır.

Kafka umutsuz, ideolojisiz ya da topluma duyarsız değildir. Lily Braun'u örnek gösterir, Emma Goldman'ın davalarını yakından takip eder, otoriter baba figürü ile hem kendi hem de kız kardeşi Ottilia için mücadele eder⁵, yeni dünya düzeninde burjuvazi tarafından sınıf bilincini korumayı amaçlayarak yaratılan bürokrasiye zayıf da kalsa bir diğ göstermektedir, kısacası ruhunda toplum ve hak mücadelesini önceleyen bir yazardır. Kafka'nın görünen ideolojisine taban tabana zıt olan, Macaristan Kültür Bakanı ve edebiyat eleştirmeni György Lukacs ülkesine müdahale eden Sovyetler Birliği tarafından derdest edilince “Evet, Kafka gerçekçi

² Deniz Kadioğlu, ‘Kafka’da İktidar, Hukuk ve Adalet’ (Yüksek Lisans Tezi, Bilgi Üniversitesi 2011) 31.

³ Franz Kafka, *The Dairies of Franz Kafka* (Ross Benjamin trans., first edition, Schocken Books Inc 2023).

⁴ Satuart Jeffries, ‘What We Learn About Kafka from His Uncensored Diaries’ *The Guardian*, (London, 1 May 2024)<<https://www.theguardian.com/books/2024/may/01/what-we-learn-about-kafka-from-his-uncensored-diaries>> accessed 25 October 2025.

⁵ Gökçe Çataloluk, ‘Hukukçunun Hukuk Karşıtı Tutumunun Edebi Dışa Vurumu: Dr. Franz Kafka ve “Dava”sı’ (2011) 17(1-2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 235, 242.

biriydi.” demiştir⁶. Kafka'yı toplumdan ve bireyden kopuk bir modernite yazarı olarak yorumlayan sıkı bir eleştirmeni, realist düzen “Kafkaesk” düşünürü yapmıştır. Bu halde Hobbes'un Leviathan'ı bir kurgu olabilir ancak Kafka'nın evreni kurgu değil yaşadığımız dünyanın görmek istemediğiniz yansımasıdır. O halde Kafka'nın evreni, ideoloji ve düşünceler ile çevrelediğimiz soyut kavramların korumasızlığını bizlere göstermek için kurulan gerçek dünya düzeninden başkası değildir. Birinci dünya savaşının her evresine hakim ve ikinci dünya savaşının ayak seslerinin hissedildiği dönemin yazarını, distopik anlatılar üretmesi nedeniyle, olgular karşısında gerçekçi bir tutum sergilemeyen modern bir yazar olarak değerlendirilmiştir. Buna rağmen bu yorumda bulunanlar bile Kafka'nın son kertede yaşadığımız dünyayı bizlere tüm çıplaklığı ile anlattığına ikna olmaktadır.

Kafka'nın gördüğü dünyayı ayrıntılı biçimde takip edebileceğimiz metinler ise günlükleridir. O halde Kafka'nın mücadelesini anlamak için bakılması gereken en önemli yer Kafka'nın günlükleridir. Kafka günlüklerinde de tıpkı edebiyatında olduğu gibi imgelemekten kaçınmadan yazmayı seçiyordu. Anlaşılmak ya da çözülmek değil kendi anladığı şekilde dünyasını ifade etmek gayesinde olduğunu anlıyoruz; Günlüğünde 25 Kasım 1914 tarihli yazıda: *“Tamamen umutsuzluk, kendimi toparlayamıyorum; ancak acı çekmekten tatmin olduğumda durabilirim”*...⁷ Kafka için acı çekmek yazabilmek demekti, onun yeteneği perde arkasındaki adaleti, hayatı ve düzeni görebilmektir. Bunları bir kağıda aktarmaksa acısının sakınlediği andı.

6 Ağustos 1914 tarihli yazıda: *“Bir yazar olarak kaderim çok basit. Rüya gibi iç dünyamı tasvir etme yeteneğim, Söz konusu öyküleme gücümün de hiç sağı solu belli değil; belki şu an hiç görünmemek üzere kayıplara karıştı, belki ileride bir yol sesini duyurur varlığımda; ancak yaşam koşullarım böyle bir şey için elverişli sayılmaz... Yaşamım korkunç bir şekilde köreldi ve körelmeye devam edecek. Başka hiçbir şey beni tatmin etmeyecek... Bu yüzden tereddüt ediyorum, sürekli dağın zirvesine uçuyorum, ama sonra bir anda geri düşüyorum. Diğerleri de tereddüt ediyor, ama daha alçak bölgelerde, daha büyük bir güçle; düşme tehlikesi varsa, tam da bu amaçla arkalarından yürüyen tarafından yakalanıyorlar. Ama ben yükseklerde tereddüt ediyorum; ne yazık ki ölüm değil benimkisi, ölmenin ebedi işkencesi.”*⁸ Kafka ölmenin ebedi işkencesinde (yaşamın kendisi) yalnızlığını dile getirirken savaştığı baba figürünü, toplum

⁶ ibid 236.

⁷ Franz Kafka, *Günlükler* (Kâmuran Şipal çev., 5. Baskı Cem Yayınları 2015) 452; John Sherman, 'Franz Kafka the Ultimate Self-Doubting Writer' (*Literary Hub*, 2 June 2017) <<https://lithub.com/franz-kafka-the-ultimate-self-doubting-writer/>> accessed 3 November 2025.

⁸ Franz Kafka, *Günlükler* (Kâmuran Şipal çev., 5. Baskı Cem Yayınları 2015) 339.

yapısını kendine özgü diliyle aktarıyor. Fakat bu sefer farkında olduğu bir şey var acı dolu rüyaları onun perdenin arkasında görebildiği gerçek dünyadır.

Dava'yı yazdığı dönemde günlüğündeki içsel savaşı dile getirişini ayrıca incelemek gerekiyor; 21 Ağustos 1914 yazısında kullandığı ifadeler: *“Öylesine umutlarla başlamıştım yazmaya, oysa üç öykü tarafından da geriye püskürtüldüm ve bugün hepsinden kötü oldu püskürtülüştüm...Umutla Dava'yı yazmaya yeniden koyuluyorum. Girişimin büsbütün sonuçsuz kaldığı söylenemez.”*⁹ Aslında Dava'nın yargıcı Kafka'nın kendisi miydi? Umutsuzluğun içerisinde aramak zorunda kalacağımız umut, umutsuzluğu bu kadar aşıl原因 bir yazarı okumak için tek gerekçemiz olabilir. Kafka tam da bu sebepten Dava'da kendisini ve okurunu yargıç olarak konumlandırmıştı. Çünkü toplumların varlığını sürdürmesinin sebebinin düzen hayranlığı düşüncesiyle ya da kurgusal ideolojilerle değil, insanın geleceğe dair umutları ile açıklanabileceğini düşünüyordu.

II. DAVA KAPSAMINDA YARGILAMA

Bu bölüm Dava'nın, Kafka'nın düşüncelerinden kült bir edebiyat eserine evrilişindeki hukukun genel etkilerini ele almaktadır. Dava'yı incelerken Kafkaesk olarak değil Kafka olarak bakabileceğimiz bir noktadan hareket edilmelidir. Bu nedenle konusu itibarıyla hukukla kesişen bir edebiyat eserinin ortak paydasının toplum ve birey olacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda Dava'daki yargılamanın bir toplum yargılaması olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Üzerine yapılan incelemelerde Dava'da toplumun var ettiği devlet kavramını bir makine dişlisine benzetme ya da Hobbes'a atıfla bir Leviathan benzetmesinin hakim olduğu savunulmuştur¹⁰.

Söz konusu yaklaşımların yerinde olup olmadığını Dava'nın yargılama aşamalarını incelerken görebiliriz. Dava'nın kendi içerisinde sunmuş olduğu kurgusal yargılama hem birey hem de toplum üzerine Kafka'nın hukuku nasıl algıladığını bizlere göstermektedir. Kafka, yargılamanın her aşamasında okurundan yaşamını sürdürdüğü düzeni bir sorgulamaya tabi tutmasını beklemektedir. Bu nedenle Kafka'nın önceden görebildiği kurgusal ideolojilerin topluma etkisini, Dava'nın Kafka'ya bakışı üzerinden incelememiz gerekmektedir. Dava her ne

⁹ ibid 435.

¹⁰ Graham M. Smith, 'Reading Kafka's Trial Politically: Justice-Law-Power' (2008) 7(1) Contemporary Political Theory 8,18; Çataloluk (n 5) 249; Hossein Ghassami, 'A Comparative Study of Nomos in Plato's Crito and Law in Kafka's The Trial' (2025) 4(3) Western Philosophy 145, 146.

kadar kurgusal bir yargılama içerse de soruşturma, yargılama ve infaz bölümlerine ayrıldığını görmekteyiz. O halde her bir aşamayı Kafka'nın gerçeği kapsamında değerlendirmeliyiz.

A. Soruşturma

Dava, Joseph K.'nın sıradan bir günün sabahına, evine gelen iki yabancının sesine uyanmasıyla başlar. Bu yabancı misafirler memur Willem ve Franz'tır, K.'ya hakkında açılan dava nedeniyle orada bulunduklarını bildirirler. Neden yargılandığını ve dahi hangi sınıf memurlarla muhatap olduğunu öğrenme şansı yoktu K.'nın. Bir soruşturmanın içerisinde olduğu kendine tekrarlanıyor ancak soruşturma süreci, sanığın haklarının gözetilmediği bir görünümde kalıyordu. Joseph K. sıradan bir güne uyanan, sıradan ve hukuka inançlı bir bireydi, yaşananları bir safsata olarak yorumlayabildi. *“K. bir hukuk devletinde yaşıyordu, her yerde barış ve huzur vardı, tüm yasalar yürürlükteydi...”*¹¹ Bu düşüncelerle boğuşurken kendisi ile görüşmeyi bekleyen gözetimcinin geldiği bilgisi verildi. K. artık küçük çaplı bir bürokrasi ile tanışmaya başlamıştı, giyimini değiştirmesi, takım elbise ile karşılaşması gerekiyordu gözetimciyi. Hukuk devletinin sadık bir vatandaşı için sorularına cevap aranabilecek yeni bir makamla iletişime geçmenin verdiği merakla, K. gözetimcinin karşısına çıktı. Tutuklandığına dair hiç şüphe yoktu. Gözlemcinin de tekrarladığı kadarıyla tutukluydu ancak bu onun normal düzeninden alıkoymayacak bir tutukluluktu.

Sabah yaşananlar sonrası K. tutuklu sıfatına sahip şekilde işine gidebildi. Akşamsa hiçbir şey olmamış gibi evine dönen K., kaldığı yerin sahibi olan Bayan Grubach'a sabah yaşananlar için özür ziyaretinde bulunma gereği duydu. K.'nın bu ziyareti nezaketten öte bir merak ziyaretiydi, toplumun tutuklanan kişi hakkında yorumunu kendisine olan yaklaşım üzerinden görmeye çalışıyordu. Bayan Grubach bu sohbette; *“İnsan bir hırsız gibi tutuklanırsa, o zaman iş kötüdür, ama bu tutuklanış... Bana, anlamı derin bir şeymiş gibi geliyor...anlayamadığım fakat insanın anlamak zorunda olmadığı.”*¹² şeklinde tepki vermiştir. Kitabın bu parçası Kafka'nın adalet duygusu üzerine sistemi sorguladığı nadir bölümlerdendir, hırsızlık kötü bir davranıştır ve toplum tarafından bunu yapanlar hakkında olumlu düşünülmemektedir. Ancak K.'nın yargılaması böyle bir yargılama değil, yasadışı bir yargılamadır.

Kafka'nın bu değerlendirmesi tıpkı Jeremy Bentham'ın, yasama çoğu zaman cezalandırılacak suçluyu ararken masumu sarmalama tehlikesi tarafından durdurulmaktadır değerlendirmesine benzer. Çünkü halk müeyyidesinin cezalandırdığı duygusuzluk, nankörlük,

¹¹ Franz Kafka, *Dava* (Ahmet Cemal çev., 41. Baskı, Can Sanat Yayınları 2022) 24.

¹² ibid 41.

vefasızlık ve benzer erdemsizliklerin; hırsızlık, cinayet, yalan yere yemin gibi muntazam bir tanımı verilemediğinden yasa kuvvetinin tanımı altına giremez bu nedenle yasalar gibi öngörülebilir ve belirlenebilir değildir¹³.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Hart ve Fuller arasında hukuk – ahlak ilişkisi bağlamında cereyan eden hukuki gerçeklik tartışmasında, Hart hukuki ilişkiyi normatif kaynaktan savunurken, Fuller yasanın geçerliliğinin ahlaki temellere dayanması gerektiğini ileri sürmüştür¹⁴. Bu tartışmanın izlerine, daha erken bir dönemde Kafka'nın edebi evreninde rastlamak mümkündür.

Kafka'nın eğitimi ve yaşadığı döneme bakıldığı zaman, Bentham'ın toplum ahlakı ve yasalar arasında kurmaya çalıştığı ilişkiden etkilenmiş olması muhtemeldir; ancak Kafka'nın adalet kavramını ahlak üzerinden kurgulayıp normatif düzen içinde temellendirme kaygısını taşıdığını söylemek mümkün değildir. Kafka, yasaların bireyi koruyucu vasfını yitirdiği bir düzende ortaya çıkan gerçek adalet değil yalnızca sözde bir adalet olduğunu distopyası aracılığıyla anlatmaktadır. Benzer şekilde Hart ve Fuller'in tartışmasını kendi iç dünyasında veren Kafka, “yazılı yasalar iyi veya kötü olabilir mi?” sorusuna verdiği cevap çok nettir, yasaların ancak kendi adalet sistemi içerisine anlam kazanacağını, o nedenle ahlaki yaklaşımla yasaların iyi ya da kötü olarak değerlendirilemeyeceğini anlatmaktadır. Bu çerçevede Kafka'ya göre iyi veya kötü yasa yoktur, yalnızca adil bir sistemde işleyen ya da işlemeyen yasalar vardır. Adil sistemse ancak eşit bir toplumda var olabilir, bu nedenle Kafka ideal eşitlik umudunu aramaktan da vazgeçmemiştir.

Kafka, “İlk Soruşturma” başlıklı bir sonraki bölümde anti-otoriter tavrını cılız bir tonda hissettirmeye başlar. Yargılamanın varlığının hissedildiği tek yerde, K. otoritenin bürokrasi eliyle insanları bir çıkmaza soktuğunu ve bu çıkmazın bir tutukluluk hali yarattığını anlatmaya çalışmaktadır¹⁵. K.'nın sistem eleştirisi temalı hararetle savunması yargılamayı izleyen kitle tarafından coşkuyla karşılanır. Karmaşa içerisindeki adliyede bir anlığına kaybolmuşluk hissinden kurtulup kitleleri etkileyebilmenin vermiş olduğu büyülenme ile konuşan K., savunmanın asıl muhatabı Yargıç tarafından yeterli ilgiyi görmediğini geç fark edebilmiştir. Yargıcın tutumu karşısında otorite karşıtı tavırla salonu terk etmeye kalkışan K.'ya, yargıç

¹³ Jeremy Bentham, *Yasamanın İlkeleri* (Barkın Asal çev., 2. Baskı, On İki Levha Yayınları 2017) 75-76.

¹⁴ Benjamin C. Zipursky, ‘Practical Positivism Versus Practical Perfectionism: the Hart-Fuller Debate at Fifty’ (2008) 83(4) New York University Law Review 1170, 1172.

¹⁵ İsmet R. Peker, ‘DAVA”MİZ”’.(Söylenti Edebiyat e-Dergisi 20. Sayı, 26 Haziran 2023) <<https://www.soylentidergi.com/>> Erişim Tarihi 21 Şubat 2025.

tarafından bir uyarı gelir; “...bir sorgulamanın, durum ne olursa olsun, bir tutukluya sağladığı yarardan yoksun kıldınız.”¹⁶ Kafka'nın burada cevap aradığı soru bellidir, hakkın özü yarar mıdır? Jhering, hak kavramını açıklarken iradeyi yeterli görür fakat eklemektedir ki insan iradesini belli bir yarara ulaşmak için kullanır. Bu bağlamda Jhering, bireyin çıkarları doğrultusunda hakları değerlendirdiğini ve bu şekilde haklarını kendisi için var olan toplumsal, hukuki düzenin bir parçası haline getirdiğini ifade etmektedir¹⁷. O halde Jhering'in düşüncesi kapsamında Kafka'nın sorusunun cevabında, K.'ya ilk kez hakkının hatırlatıldığı yerde o bu hakkını kullanmış ve savunmasını yapmıştır. Ne var ki bireyin hakları menfaatlardan ziyade bürokrasi içerisinde kullanılmaktan ibaret göstermelik yararlar sağlamaktadır. Bu durum K.'nın hakkını, menfaatleriyle örtüşen bir irade ile değil hukuki düzenin varlığını sağlayan bir unsur olarak kullanmasına yol açar.

Kafka'nın iddia ettiği sistemin insanlara uyguladığı düzen içinde kalma baskısını, Joseph K.'nın yaşadığı düzen dışı sisteme karşı halen hukuk devletine inanan ideal vatandaş olma özelliğini korumaya çalışması üzerinden göstermektedir. Mahkemenin bulunduğu varoş semte tekrar gitme kararlılığında da hukuk devletine olan inancının sürdüğünü görürüz. Niklas Luhmann'ın autopoiesis yaklaşımında ifade ettiği gibi sistem kendini baştan yaratabilir, hukuk ekonomi, siyaset gibi yapılar kendi işlev çevreleri içerisinde sisteme duyulan kurumsal güven esasına dayalı olarak iletişim halindedir¹⁸. Ne var ki güven kültürlerinin varlığının daha iyi bir toplum yaratacağı tartışmalıdır, çünkü oluşan güven sosyal skleroza da yol açabilir¹⁹. K.'nın halen güven duygusunu benimsediğini görmemiz, toplumun bilinçsizlik tavrına karşı bir eleştiri niteliği taşımaktadır.

Kaos ortamının hakim olduğu mahkemeye ikinci ziyaretinde K., mahkemeye ait çocuklarla ve mahkeme binasında yaşayan her bireyle tekrar karşılaşır. Bu sefer sorgulama yoktur o nedenle mahkeme salonunda yargıcın defterini incelemekten kendini alıkoymaz. Defterde muhtemel bulmayı beklediği hukuki notladır, hukuk devletine ve sağladığı adalet sistemine güvenen bireyin bu beklentisi makuldür. Ne var ki, defter tuhaf kelimeler ve müstehcen fotoğraflardan oluşmaktadır. Yargının yeni dünya düzeninde yalnızca ilkesel olarak

¹⁶ Kafka (n 11) 70.

¹⁷ Rudolph von Jhering, 'Law as a Means to an End', Joseph H. Darke (ed) *The Modern Legal Philosophy Series* (Isaac Husik Trans., The Boston Book Company 1913) 57.

¹⁸ Niklas Luhmann, *Law As a Social System* (Klaus A Ziegert trans., 1st Edition, Oxford University Press 2004) 85-87.

¹⁹ Christian Morgner, 'Trust and Society: Suggestions for Further Development of Niklas Luhmann's Theory of Trust' (2018) 55(2), *Canadian Review of Sociology* 232,232-233.

değil ahlaki açıdan da bozulduğunun karşılığı niteliğindedir defter²⁰. Kafka, “*bilinmeyen hukuk bilimi*”²¹ tanımlaması yaparak K.’yı sarsılmayan güveni ve beklentileriyle yüzleşmeye itmek istemektedir.

K, zorlu mücadelesindeki süreci unutup hayatın olağan düzenine dönmeye karar vermiştir. Hayatın olağan ilerleyişi içerisinde davasını da neredeyse unutmuştur ta ki; amcası Albert’in gelişine kadar. Bu bölümü Kafka’nın ailenin ataerkil yapısına karşı tutumu üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Kafka, babası ile yaşadığı çekişmeli süreçlerin de etkisiyle patriyarka ile mücadelenin önemine dikkat çekmeyi çalışmıştır. Bu nedenle yansıttığı distopik toplum her zaman sorunlu erkek egemen yapının çıkmazlarını göstermektedir. Kitabın yazıldığı birinci dünya savaşı döneminde “Wilson İlkeleri” ile kurulmak istenen aile temelli devlet sistemini, dünya gücü olma mücadelesinin bir parçası olarak değerlendirmiştir. Aile kavramının ataerkil yapısından kaçınmak isteyen Kafka “*Ebeveynler, kendi çocuklarının eğitime güvenilebilecek en son kişilerdir.*” demiştir²². Böylece toplumun bizatihi sorunlu olduğunu ve toplum tarafından kurulan sisteminde eleştirilmeye muktedir olacağını yazılarında hissettirir. Buna rağmen Kafka, K.’nın amcasının endişelerini paylaşmasına izin verir.

Amcasının ısrarları sonucu K., Albert’in eski dostu olan avukat Huld ile görüşmeye gitmeyi kabul eder. Huld yaşlıdır, kaçak çalışmaz ancak dava kazanan büyük avukatlardan da değildir. Bu sıradan avukatın sıradışı olmasını sağlayan şey mahkeme üyelerinden üst veya alt dereceli memurları tanınması ve işlerini bunlar aracılığı ile yürütebilmesidir. Savunmanın tüm zayıflığının farkındadır K., varoş semtlerde bulunan mahkeme ziyaretlerinde avukatların ve mahkeme kalemlerinin çatı katında yer aldıklarını hatırlamaktadır. Yahudi kökenli Kafka, Avrupa kent kurgusunun oluşumunda getto tipi yerleşimlerle Yahudilerin kent dışında yaşamaya itilmesine²³ karşı tavrını, adalet merkezini bu tarz bir mahalle içerisinde konumlandırarak göstermeye çalışmış olabilir. Yahudi olan fakat din ile çok ilgili olmayan Kafka²⁴ seçilmiş toplum ve milliyetçilik idealarını tümünden reddederek adaletin kavranış biçimindeki ikircikli tutuma bir serzenişte bulunmaktadır. Koşulları kötü olan bu yargı merkezinin savunma yapısına karşı tutumu da nettir, yasada olmayan ancak göz yumulan bir

²⁰ Peker (n 15)

²¹ Kafka (n 11) 78.

²² Katharina Laszlo, ‘Childhood, Pedagogy and Education’ Carolin Duttlinger (ed), *Franz Kafka in Context*, (Cambridge University Press 8 December 2017) 241.

²³ Sevim Ateş, Venedik Gettosu: Dünyadaki İlk Getto Yerleşmesinin Mimari Kurgusu (2010) 11(1) Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergi 59, 60-61.

²⁴ Kadioğlu (n 2) 26-27.

kurumdur savunma merci. Yok hükmünde olan avukatlar sistem için birer figürandan öte değerlendirilemezler²⁵.

K. soruşturmanın, yargılama aşamasından önceki son bölümünde mahkeme ressamı Titorelli ile tanışır. Ressamın mahkemeden bile daha kötü bir semtte atölyesi vardır, ziyaret etmek için oraya gittiğinde mahkemede gördüğü çocuklarla burada da karşılaşır. Kafka'nın yarattığı evrenleri bir çocuğun gözünden okumak mümkündür, onun evrenleri çocuğun mecaz öncesi düşünme evreni gibidir²⁶. K. eğer yasal bir yargılamanın değil de iç yargılamanın içerisindeyse yargılama boyunca fiilen hiç tanıştırılmadığımız iddia makamının çocuklar olduğunu söyleyebiliriz. Kafka çocuksu bir gözle burjuva devrimleri ışığında oluşan yeni düzenin kurgu bürokrasisi iddianamesini hazırlamaktadır. Mahkeme çocuklarını geçerek, Titorelli'nin atölyesine ulaşmak da oldukça zordur, sonradan K.'nin anladığı kadarıyla Titorelli de bu durumdan oldukça rahatsızdır ancak iş arkadaşlarına saygı duymak zorundadır. Bu düşünceler içinde boğulmamaya çalışan K. ressamın resimlerini incelemeye başlar. Adalet tanrıçası Themis'e zafer tanrıçası Nike'nin kanatlarının eklendiğini fark ettiği resimde takılı kalmıştır. Gözleri bağlı olan Themis hem dengede tutması gereken bir terazi hem de diğer elinde bir kılıç taşımaktadır. Nike'nin kanatlarının eklenmesi ile oluşan Themis artık neyi temsil etmektedir? Adalet bir av mıydı? Sorunun cevabını fazlaca düşünmeye zamanı yoktur K.'nin. Titorelli'nin atölyesinde bulunmasının tek nedeni Titorelli'yi özel yapan şeyi öğrenmekti, düşüncelerinden sıyrıldı ve vakit kaybetmeden sohbete başladı. K. bilmediği şeyleri değil sadece dillendirilmeyen şeyleri dinliyordu; *"mahkeme asla aklanma ile bitmiyordu."*²⁷ Ancak Titorelli'nin tanıdığı yargıçlar aracılığıyla K.'nin aklanmasa da iki yolla davadan kurtulabileceğini belirtti, *"sözde aklanma"* sanığın suçsuz olduğuna dair bir kefaletin imzalatılmasıyla davanın dondurulması halidir. Diğer yöntemse *"sürüncemede bırakma"*, bu yolla da davaya bakan yargıcın davayı hep ilk aşamada bırakması sağlanıyordu. Dava açılan kişi umut hakkına sahip olamaz çünkü asla yargılama bitmeyecektir. Kafka modern düzende bireylerin zaten birer tutuklu olduğunun bizlere göstermeye çalışmaktadır. Günlüklerinde iş yeri hakkında, *"Bir gün Kaza Sigortası Enstitüsü'nde çalışırken Kafka, bürokratik bir rapor için uygun bir kelime bulmakta zorlanıyordu. Günlüğüne şöyle yazdı: "Sonunda 'damgalamak' kelimesini ve ona uygun cümleyi buldum, ama yine de her şeyi ağzımda, sanki kendi etimden kesilmiş çiğ etmiş gibi tiksinti ve utanç duygusuyla tutuyorum (bana çok fazla çabaya mal*

²⁵ Peker (n 15).

²⁶ Çataloluk (n 5) 239.

²⁷ Kafka (n 11) 169.

oldu)...”²⁸ Bürokrasinin, iktidarın bir bekçisi olarak her zaman birey üzerinde olduğunun farkındalığındaydı ve kalemine de bunu yansıtıyordu.

B. Yargılama

Şimdiye kadar hep soruşturma evresinde debelenen K. gerçek anlamda bir yargılama ile karşılaşma ihtimalini kestirememektedir. Kafka’nın da ne K.’ya ne de okura bir yargılama sahnesi verme kaygısı taşımadığı açıktır. Max Brod’un da ifade ettiği üzere Kafka bizlere bir iç yargılama sunmaktadır. Bu durum tanımlanmış bir suçun bulunmamasının nedenini de açıklar. Bentham, yasa koyucuların bireylerin hareketlerini haz ve acılar ile değerlendirmesi gerektiğini belirtir, Kafka kurgusundaki yasasız yargılaması da K’nın hazları ve acılarını yargılamaktadır. K’nın Katedralde yargılanması ve sistemin işleyişine ilişkin burada son yorumlarını yapması Kafka’nın düşüncesinin Bentham’ın görüşleriyle benzerlik taşıdığını göstermektedir. Burada yargılamanın yapıldığı mekan ve yargıç seçimlerinde dikkat edilmesi beklenen husus, hukuki bir tartışmanın ideolojik ve toplumsal bir sistem eleştirisi içerisinde ele alınması gerekliliğidir.

Katedrale İtalyan mevkidaşını iş gezisi kapsamında götürmek için giden K., iş arkadaşının geziye hiç gelmeyeceğinden bihaber şekilde katedralin içerisinde onu beklemeye başlar. Katedral o saatlerde boştur ancak vaaz için hazırlık yapılmaya başlandığını fark eden K. oradan ayrılmaya ayrılmaya karar verir. Tam da bu sırada Rahip’in “*Joseph K.*” diye seslenmesiyle katedralin sessizliği bölünür ve K. olduğu yerde kala kalır. Bu Rahip, K’nın hapisane rahibidir, K’nın direncinin kırıldığını, ilk kez gerçek anlamda umutsuzluğa evrilmeye başlayan duygular içerisinde olduğunu bu bölümde görürüz; umutsuzluk onu sisteme itaat etmeye zorlamaktadır. Nitekim, iktidarların itaat kaynaklarına baktığımız zaman büyüyle başlayan din ile devam eden, modern sistemlerde ise akla ve bilime dayanan kurmaca bir yapıyla karşılaşırız²⁹. Kafka için akıl ve bilime dayalı modern itaat kavramı diğer dönemdekilerden farksızdır. Burjuvanın silahları karşısında toplum korkak ve umutsuzdur, itaatse kaynağını korku ve umutsuzluk duygularından almaktadır. Düzenin bireyi K. artık çok inandığı hukuk devletinden ümidini kesmeye başlamıştır.

Rahip, yasalara güvenini kaybeden K.’ya yasaların girişindeki yazıdan atıf yapar. Yasaların önünde bir kapı bekçisi bulunduğunu ve taşralı bir adamın bekçiden kendisini içeri almasını istediğini söyler. Fakat bekçi onu şu an içeri alamayacağını söyleyip geri çevirir. Yasaya açılan kapı her zaman açıktır, beklemekten sıkılan Taşralı tekrar kapıdan geçmek için

²⁸ Jeffries (n 4)

²⁹ Andrew Heywood, *Siyaset* (Fahri Bakırcı çev., 20. Baskı, Felix Kitap 2019) 135.

bir hamle yaptığında Bekçi, “Sana bu kadar çekici geliyorsa yasağıma karşın içeri girmeyi dene. Ancak şunu bil ki, ben çok güçlüyüm. Ve ben en alt derece kapı bekçisiyim. Oysa içeride bekleyen kapı bekçilerinden her biri ötekenden daha güçlüdür... Üçüncü bekçinin görüşüne ben bile dayanmam.” der³⁰. Bu sözler karşısında Taşralı yasanın herkese ve her zaman açık olmamasının şaşkınlığını yaşamaktadır. Bekçiden etkilenip korkan Taşralı ölene kadar kapının önünde bekler, ölmeden önce son sorusu ise “Herkes yasaya göre ölüyor, nasıl oldu da bunca sene benden başka kimse giriş izni istemedi?” der. Bekçi, “Buradan kimse geçiş izni alamazdı çünkü bu kapı yalnızca senin için öngörülmüştü. Şimdi o kapıyı kapatmaya gidiyorum.” der³¹.

Kafka'nın burada sisteme olan güvensizliğini daha net görmekteyiz. Hukuk ve onu var eden yasalar mevcuttur; buna karşın hukukun işlemlerini sağlayacak koruyucu bir sistem bulunmamaktadır. Görüldüğü üzere ikinci dünya savaşı sonrası, Kelsen tarafından mutlak iktidarların sınırlanması ve hukuk devletinin korunması yönünde adımlar atılmadan önce, “modernite yazarı”, “distopya yazarı” Kafka tarafından sistemin eksiklikleri gözler önüne serilmiştir. Hukuksuz düzende birey umutsuzdur, umudu ona verecek gelecek ışıktan uzaktır³². Kafka'nın evreninde aranan da budur, gelecek.

C. İnfaz

Joseph K. otuz birinci yaş günün bir gece öncesi evine gelen iki beyi hiç şaşırmadan karşıladı, birlikte şehrin dışına kadar yürüdüler. Düzenin, K.'yı şehrin içinde topluma bir suçlu olarak sergilerken amacı korku yaymak ve her bireyde itaat etme algısını oluşturmaktır. Ayrıca düzenin farklılık olarak kabullendirdiği davranışları ifşa ederek bireyi ayırıştırmak, özünde utanma duygusunu cezalandırıcı adalet olarak kullanmaktadır.

Uzun yürüyüş sonrası şehrin çıkışında bulunan taşocağına gelirler. Taşocağında son anlarını geçirdiğinin farkındadır K., yargılamanın bitmesinin rahatlığı ancak hiç ulaşamadığı yüksek yargıçların merakı içerisinde geçirecektir son anlarını. Adaletsiz bıçaklar hazırlanırken karşıda oluşan cılız bir ışık ve ona doğru kollarını uzatan bir insan, umut cılız ışığın yansıttığı gölgeymişçesine ona bakarken bıçağın soğukluğuyla kendine gelir, “Bir köpek gibi!” geride sadece onun acısıyla dalga geçen sistem kaldı.

Kafka'nın kaos evrenindeki baş karakter yasadır, perde arkasında gördüğümüz ise adalettir. İnsan onuru tartışmalarının yeni yeni konuşula bildiği, modern düzende köpek gibi bir

³⁰ Kafka (n 11) 231.

³¹ ibid 233.

³² Çataloluk (n 5) 259.

ölüm tasvirini Bentham'ın "köpek yasası" üzerinden düşünebiliriz. Common Law'un (Anglo-Sakson Hukuk Sistemi) belirsizliği karşısında bireylerin eylemlerinden dolayı sonradan tıpkı bir köpek gibi hakim yorumuna dayalı kurallarla yargılanmasına karşı çıkan Bentham, eksiksiz ve mükemmel kanunların yazıla bileceğini iddia ediyordu³³. Kafka'nın evreninde sürüklenen K.'nın da asıl sorunu yazılı bir yasaya ya da uygulama sistemine ulaşmaması her zaman birilerinden yasalar ve işleyiş hakkında bilgi almaya çalışmasına neden oluyordu. Kafka, hukukun varlığının adaletin sağlayıcısı olmadığı, sistemin koruyucu müeyyidelerinin gerekli olduğu ve herkes tarafından ulaşılabilir bir sistemde ancak eşit ve adil düzenin var olacağını görüyor ve göstermek istiyordu.

SONUÇ

Modern dünya sistemlerinde, akıl ve bilim çevresinde gelişen hukuk devletini henüz ikinci sınavını vermeden önce anlayabilmiş kişidir Kafka. Edebiyatın kendisine yakıştırdığı "Kafkaesk" bakışı tümünden reddedebiliriz. Yarattığı distopyalar toplumun idealizesini özümsemeden kurulamazdı, bunun farkında olan Kafka asıl mücadelesini göz ardı edilen ideal kabule karşı vermiştir. Güç mücadelelerinde bireyin nerede konumlandığını görmezden gelen sistemle mücadele etmiştir. Yazılarında hukuki bir bakış açısı kazandırma, edebi kaygılarla yazma gibi kaygılardan öte anlaşılma arzusunun olduğunu hissettirmiştir.

Şekilciliğin değerli olduğu bir düzende ötekileşmenin kolaylığından kaçınmak için kendini anlatmanın yollarını edebiyatta bulmuştur. Yaşarken yayımlanan yazılarında anlaşılmazlık hüsrancıları yaşadığını, bunun ölümünden sonra yayınlanan yazıları ile kaygısızlığa evrilmesine karşın günümüzde, Kafka toplumların fikir babası kabul ettiği düşünürlerden farksızdır. Onun sessiz kalemi, anlatımındaki umutsuzlukla mücadelesini sergilemektedir. Günlüğünde, rüyasında ve hayatın her anında hissettiği umutsuzluk, bireylerde bulmak için çabaladığı umudun perde arkasında kalmasındandır.

Yaşadığı dönem boyunca öteki duygusundan kurtulmak uğruna düzenin yanında olmaya bile çalışmıştır, fakat o düzenin kusuru bu denli açıkken kendi savaşını vermek zorundadır. Patriyarkanın gizli elinin, proletaryanın uyuyuşunun, anti-otoriteriyanın gösterişli kavgasının farkındalığındayken kendini hiçbir yerde göremiyordu. Böylesine yalnızca perde önü oynatılan bir mücadelede onun zayıf hissettiği mücadelecilik kalemi ileriki yüzyıllarda sadece bir kurgu yazarı olarak anılmasının önüne geçecekti. Mücadelesinin temel yapısı da belliydi, Dava bireyi

³³ Micheal Lobban, *The Common Law and English Jurisprudence 1760-1850* (1st edition, Clarendon Press 1991) 117.

değil toplumu yargılıyordu, tutuklanan da karakter değil toplumun ta kendisiydi. Bürokrasinin yeni kapitalist dünyada edindiği yer tüm bu faktörlerin bir sonucuydu. O halde Dava'nın Kafka'sı mücadelenin her zaman umudun tek kaynağı olacağını gösteriyordu, çünkü György Lukacs'ında dediği gibi "Evet, Kafka gerçekçi biriydi."

KAYNAKÇA

Ateş S, 'Venedik Gettosu: Dünyadaki İlk Getto Yerleşmesinin Mimari Kurgusu' (2010) 11(1) Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergi 59-79.

Bentham J, *Yasamanın İlkeleri* (Barkın Asal çev., 2. Baskı, On İki Levha Yayınları 2017).

Çataloluk G, 'Hukukçunun Hukuk Karşıtı Tutumunun Edebi Dışa Vurumu: Dr. Franz Kafka ve "Dava"sı' (2011) 17(1-2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 235-264.

Ghassami Hossein, 'A Comparative Study of Nomos in Plato's Crito and Law in Kafka's The Trial' (2025) 4(3) Western Philosophy 145-168.

Heywood A, *Siyaset* (Fahri Bakırcı çev., 20. Baskı, Felix Kitap 2019).

Jeffries S, 'What We Learn About Kafka from His Uncensored Diaries, *The Guardian*, (London, 1 May 2024)<<https://www.theguardian.com/books/2024/may/01/what-we-learn-about-kafka-from-his-uncensored-diaries>>

Jhering R, 'Law as a Means to an End', Joseph H. Darke (ed) *The Modern Legal Philosophy Series* (Isaac Husik Trans., The Boston Book Company 1913) vol V.

Kadioğlu D, 'Kafka'da İktidar, Hukuk Ve Adalet', (Yüksek Lisans Tezi, Bilgi Üniversitesi 2011).

Kafka F, *Günlükler* (Kâmuran Şipal çev., 5. Baskı Cem Yayınları 2015).

Kafka F, *Dava* (Ahmet Cemal çev., 41. Baskı, Can Sanat Yayınları 2022).

Kafka F, *The Dairies of Franz Kafka* (Ross Benjamin Trans., first edition, Schocken Books Inc 2023).

Laszlo K, 'Childhood, Pedagogy and Education' Carolin Duttlinger (ed), *Franz Kafka in Context*, (Cambridge University Press 8 December 2017) 241-248.

Lobban M, *The Common Law and English Jurisprudence 1760-1850* (1st edition, Clarendon Press 1991).

Luhmann N, *Law As a Social System* (Klaus A Ziegert, Trans., 1st Edition, Oxford University Press 2004).

Morgner C, 'Trust and Society: Suggestions for Further Development of Niklas Luhmann's Theory of Trust' (2018) 55(2), *Canadian Review of Sociology* 232-256.

Peker İR, 'DAVA" MİZ" (Söylenti Edebiyat e Dergisi 20. Sayı, 26 Haziran 2023) <<https://www.soylentidergi.com/>> (Yazı'nın Yayınlandığı Dergi Erişime Kapatılmıştır).

Sherman J, 'Franz Kafka the Ultimate Self-Doubting Writer' (*Literary Hub*, 2 June 2017) <<https://lithub.com/franz-kafka-the-ultimate-self-doubting-writer/>>

Smith Graham M., 'Reading Kafka's Trial Politically: Justice-Law-Power' (2008) 7(1) *Contemporary Political Theory* 8-30.

Timur T, *Mutlak Monarşi ve Fransız Devrimi* (3. Baskı, Yordam Kitap Yordam 2016).

Zipursky BC, 'Practical Positivism Versus Practical Perfectionism: the Hart-Fuller Debate at Fifty' (2008) 83(4) *New York University Law Review* 1170-1212.

Yazar Beyanı	
Yazarların Katkıları	Bu çalışma tek yazarlıdır.
Mali Destek	Yazar, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.
Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı	Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir.
Etik Kurul Onayı Beyanı	Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur.
Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi	Yazar, makalenin tüm süreçlerinde TRÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde TRÜHFD'nin, yayın ve editör kurullarının hiçbir sorumluluğunun olmadığını beyan etmektedir.